

Ο ΟΣΙΟΣ ΛΟΥΚΑΣ¹

Εἰς ἀπόστασιν τυμᾶς ἡμέρας ἀπὸ τῶν Δελφῶν ἐπὶ ἡμιονικῆς ὅδιαι
μετὰ τὴν διάβασιν τῆς πολυθρυλήτου σχιστῆς ὁδοῦ, δύπου ὁ Οἰδί-
πους ἔφονευσε τὸν πατέρα Λαΐον καὶ ὅπου, καθ' ἣν ὑπομιμήσκει
ἡμᾶς μετὰ θερμοῦ ἐνδιαφέροντος δὲ ἡμέτερος ἡμιονηγός, δι γενναῖος
Μέγας καὶ ὁ ληστής Νταβέλλης ἔπεσον ἐν αἴματηρῷ συμπλοκῇ πρὸ^{ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΕΡΕΤΝΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ}
πεντήκοντα περίπου ἔτῶν, κεῖται ἡ ὁραιοτάτη τῶν ἐν Ἑλλάδι βι-
βλαντιακῶν ἐκκλησιῶν.² Η δυσκολία τῆς προσελεύσεως, ἔπειδη δὲν
ὑπάρχει ἀμαξιτός, ἔχει ἀποκλείσει τὸ μαναστήριον του Ὁσίου Λουκᾶ
ἀπὸ τῆς μεγάλης πλειονότητος τῶν περιηγητῶν ἀνὰ τὰς Ἑλληνικὰς
ὑρεινὰς ὅδούς. Ἐκτὸς δὲ τούτου οἱ αὐστηρῶς ἐμμένοντες εἰς τὴν
ἀρχαιότητα οὖδεμις ἀξιοῦσι τιμῆς διτιδήποτε ἀνήκει εἰς χρό-
νους, καθ' οὓς ἡ πρόθεσις ἀπὸ συνετάσσετο μετ' αἰτιατικῆς. Ἀλ-
λὰ καὶ αὗται αἱ βύζαντιακαὶ ἐκκλησίαι τῆς Θεσσαλονίκης ὡχριῶσιν
ἀπέναντι τῆς λαμπρᾶς ἀναμνήσεως τῶν ἡμερῶν, ὅτε ἡ Ἑλλὰς ἦτο
μέρος τῆς αὐτοκρατορίας ἐκείνης, ἥτις ἀκόμη διασώζεται ἐν τοῖς
δινείροις τῶν θερμῶν πατριωτῶν τῶν ποιουμένων λόγον περὶ τῆς
«μεγάλης ἰδέας» καὶ τῆς «μείζονος Ἑλλάδος».

Ο Λουκᾶς, ἐξ οὗ ὁνομάζεται ἡ μονὴ αὕτη, εἶνε ὅλως διάφορος
τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, οὗ τὴν ὑποτιθεμένην ζωγραφίαν τῆς Θεοτόκου
εἶχομεν θαυμάσει ἐν τῷ Μεγάλῳ Σπηλαίῳ, καὶ τὸν νομιζόμενον τά-
φον εἶχομεν ἴδει ἐν Θήβαις. Ο ἡμέτερος Λουκᾶς δὲ λεγόμενος δσιος
καὶ οὐχὶ μγιος ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἐκκλησιαστικῇ ἀγιολογίᾳ, εἶνε γενικῶς
γνωστὸς ὃς δ νεώτερος καὶ ἔζησε τὴν δεκάτην ἐκατονταετηρίδα, τὸν
χρυσοῦν αἰῶνα τῶν Ἑλληνικῶν μοναστικῶν κτίσεων. Οἱ γονεῖς τοῦ
ὅσιου Λουκᾶ εἶχον φύγει ἐξ Αιγαίης, δτε οἱ Σαρακηνοὶ πειραταί, οἱ
τότε δρεπόζοντες τῆς Κρήτης εἶχον δηρώσει τὴν ὠραίαν ἐκείνην νῆ-
σον, καὶ εἶχον καταφύγει εἰς τὰ μεσόγεια τῆς Μακεδονίας, δπου σή-
μερον εἶνε μὲν τὰ πάντα συγκεχυμένα ἀλλά, δὲν θά ἡδύνατο ὅμως νὰ
εἰςδύσῃ δ ἄγριος πειρατής. Ἐκεῖ δ' ἐγεννήθη δ υἱὸς αὐτῶν, ἀλλ' ἐν
ὅσῳ ἦτο ἀκόμη νεαρός, κατέλαβεν αὐτὸν πόθος τῶν ὑπεροχοσμίων,
καὶ ἐγκατέλιπε τὴν γενέτειραν, δπως ἐγκατασταθῇ ὃς ἐρημίτης ἐν

1 Ἐδημιοσιεύσῃ ἐν τῷ Guardian τῆς 26 Φεβρουαρίου]11 Μαρτίου 1903.

ἔσει ἐργασίῃ παρὰ τὰ παράλια τῆς Φωκίδος, ὅπου ἐπὶ ἔπτα ἔτη ἀπιερώθη εἰς τὴν προσευχήν. Βουλγαρικὴ δ' ἐπιδρομὴ ἵνα γκασεν αὐτὸν νὰ φύγῃ. διαπεραιούμενος τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου ἐπὶ δέκα ἔτη ἴπιζετησεν ώς ἀκόλουθος ἄλλου ἐργατοῦ ξῶντος δίκην ἄλλου Συμεὼν στυλίτου ἐπὶ τῆς κορυφῆς κίονος τυνυς πλησίον τοῦ Πατρῶν. Τότε τέλος μετηνίστευσεν εἰς τὸ σημερινὸν χωρίον Στείροι, κείμενον μεταξὺ Δελτρῶν καὶ Λεβαδείας, ὅπου ἔκαιε θαύματα γάριν τῶν πιστῶν πρό τε τοῦ θανάτου καὶ μετ' αὐτόν. Ἐπὶ δὲ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἀνηγέρθη μονῆ, ἵς τὴν κτίσιν ἡ παράδοσις ἀκινφέρει εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ρωμανὸν Β' ἐιρ' οὖι βασιλεύοντι, καθ' ἓν λέγεται, διὰ προφητείας τοῦ ὥστος, ἀνεκτίθη ἡ ὑπὸ τῶν Σπαρακηῶν κατεχομένη Κρήτη.

Ἐφοδιασθέντες δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν ἡγούμενον παρὰ τοῦ νομιάρχου τῆς Βοιωτίας, ἀνωτέρουν ὑπαλλήλου τῆς ἀρχαίας γραφικῆς σχολῆς τῶν ιφιουπινελλοφόρων, ἐτύχομεν ἐν τῇ μονῇ δεξιώσεως θερμοτάτης. Ὁ ἡγούμενος ἐπέδειξεν εἰς ἡμῖν τὰς δύο ἐκκλησίας τὰς ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς ἐκείνης. ἐν ᾧ εἶχε διέλθει σχεδὸν ὅλον τὸν βίον. Ὅλως διαφόρως τοῦ παλαιοῦ αὐτοῦ προκατόχου, ὃστις εἶχε βεβαιώσει τὸν Ἀγγλον περιηγητὴν τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰώνος Γεώργιον Wheler, ὃτι οἱ δύο ἐν τῇ κούπῃ μεγάλοι τάφοι είνε ὅτιον αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ καὶ ὁ τῆς ὁραίας Θεοφανοῦς, ὁ ἀξιόλογος ἡμῶν ἡγούμενος ἐξέφρασε κριτικὴν δυσπιστίαν περὶ τῆς ἀρεστῆς ταύτης παραδίσεως. Καὶ θὰ ἥδυνατο μέν τις νὰ πιστεύσῃ τὴν εὔφυσα γνώμην τοῦ Ρωμείου καθ' ἣν δεύτερος τῶν λαμπρῶν τούτων τάφων εἴνε ὁ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πέτρου Κουρτεναίη ἢ ὁ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ροβέρτου, ὃν ἔκεινος μὲν ἵπεθανεν ἐν ταῖς στενοπορίαις τῆς Ἡπείρου, οὗτος δ' ἐν Πελοπονήσῳ. Ἀλλά, καίτοι οἱ ἔξωτερικοὶ τοῖχοι τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας τίνε κεκαλυμμένοι ὑπό τε φραγμικῶν οἰκοσήμων καὶ ἐλληνικῶν ἐπεγραφῶν, δὲν ἴπαρχει ἀπόδειξις τῆς ἐλκυστικῆς ἔκεινης ὑποθέσεως. Ἐσωτερικῶς δὲ τὸ κτίριον, μικρογραφίᾳ τῆς Ἀγίας Σοφίας, κοσμεῖται δ' ὁραίων ψηφιδωτῶν, δύο δὲ ἄλλοι τάφοι χαρακτηρίζονται ώς ὁ ἀρχικὸς τάφος τοῦ ὁσίου καὶ ώς τὸ σημερινὸν κοιμητήριον τῶν λειψάνων αὐτοῦ. Ἡ ἐκκλησία δεῖται δυστυχῶς σοβαρωτάτων ἐπισκειῶν.

Καὶ ἐδαπανήθησαν μὲν χρήματα κατὰ διαφόρους χρόνους. ἵνα

μαρτυροῦσιν αἱ ἐπιγραφαί, χάριν ἀνακτίσεως, ἀλλὰ μία τῶν κυρίων δοκῶν τῶν ὑποβασταζουσῶν τὴν στέγην ἔχει σχεδὸν καταπέσει καὶ ἔνεκα ἐλλείψεως ὑπέργων χιλιάδων δραχμῶν τὸ ὄραιότατον μημεῖον τῆς βυζαντιακῆς τέχνης ἐν Ἑλλάδι εὑρίστεται ἐν ἐκπτώσει.¹ Οὐδεὶς ἔπραξε τι ὑπὲρ ταύτης τῆς μονῆς, καίτοι ἡ ἐκκλησία τοῦ Ιαφνίου ἡ μεταξὺ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἐλευσίνος ἐπεσκευάσθη τελείως φροντίδι τοῦ ὑπουργείου τῆς παιδείας, καὶ μόνον ἡ Π'ωσία «ὑπεσχέθη» καθ' ὃ εἶπεν ὁ ἡγούμενος μειδιῶν, νάνιαλάβῃ τὸ ἔργον. Οὐδὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ κτιρίου μόνος ὁ χρόνος. ‘Ο ἀκάθεκτος’ Οδυσσεὺς Ἀνδρῆτος, ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ ἀνατινάξας τὸν λέοντα τῆς Χαιρωνείας τὸν νῦν καὶ πάλιν συναπαρτισθέντα. Ἐλαφυραγώγησε τὴν μονὴν καὶ προύξενησε πολλὰς ζημίας. ‘Ψηλὰ ἐν τῇ στοῦ τῇ περιβαλλούσῃ τὴν μεγαλειτέραν τῶν διότι ἐκκλησιῶν, ὅπου τὸ ἥλιαικὸν φῶς διαφαίνεται διὰ τῶν ἀδιαφανῶν μαρμαρένων θυρίδων, τῶν μοναχῶν τις ἐπέστησε τὴν προσόχην ἡμῖν εἰς τὰς ἐπὶ τῶν τοίχων ὑπάρξεις, ἐξ ὧν οἱ Τούρκοι στρατιῶται εἴχον πυροβολήσει ἐναντίον τῶν πολιορκούντων αὐτοὺς ἐν τῷ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνι, ὅτε ἡ μονὴ μετεβλήθη εἰς φρουρίον καὶ οἱ μοναχοὶ κατέρυγον εἰς τὰ ὅρη. ‘Αλλ’ ἀκόμη καὶ μετὰ τὰς περιπετείας τῶν βυζαντιακῶν χρόνων, ἐπὶ τῶν Ι' ἄλλων δουκῶν τῶν Ἀθηνῶν, τῶν τραχέων Καταλωνίων καὶ τῶν Τούρκων, ἡ μονὴ δὲν ἔπαυσε συνεχίζουσα τὴν μπαρζιν αἵμην ἐν τῷ ἐρημικῷ ἐκείνῳ τοπίῳ. ‘Αλλοτέ ποτε ἐπὶ τοῦ λόφου ἐκείνου ἐκειτο ἀρχαία πόλις, καὶ λείψανα αὐτῆς ἐνεκτίσθησαν εἰς τὸ μεσαιωνικὸν κτίριον. ‘Αλλ’ ἡ ἀρχαιοτάτη ἐκκλησία δὲν εἶνε τις τῶν δύο νῦν μπαρχουσῶν ἐν τῇ αὐλῇ τῆς μονῆς, ἀλλὰ πρέπει γάναζητηθῆ μᾶλλον ἐκτὸς αὐτῆς ἐκεῖ ὅπου στενωπός τις ἄγει διὰ τοῦ κήπου τοῦ μαγειρείου τῆς μονῆς εἰς περίεργον κρύπτην πλήρη ὕδατος, κειμένην κάτωθεν τοῦ σημερινοῦ μοναστηρίου. Τὸ καταρρέον ὕδωρ ἔχει σχηματίσει ἐκεῖ σταλακτίτας, καὶ οἱ ἀγρότοι οἱ κατερχόμενοι ἀπὸ τῶν κλιτύων τοῦ Ἐλκῶνος ἔρχονται καὶ πίνοντες τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο καθ' ἡ πίνουσι τὴν ἐκ μαρμάρου κόνιν τοῦ ἐν Θήβαις τάφου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ χάριν θεραπείας νόσων.

Τὴν ἐσπέραν διηγήθομεν. εὑφρόσυνως ἐν συντροφίᾳ τῶν μονα-

1. {Γεωργίου Κρέμου Φωκικὰ τοι. Α' Ηροδοτονητάριον τῆς ἐν Φωκιδίᾳ μονῆς τοῦ ὄσιου Λουκᾶ τοι. Β' ιστορία τῆς ἐν Φωκίδι μονῆς τοῦ ὄσιου Λουκᾶ ἐν Ἀθήναις 1874 καὶ 1880}.

χῶν οἵτινες μετὰ τῶν ὑπηρετῶν ἀνέρχονται εἰς ἔβδομήκοντα ἐν τῇ
ικονῇ τοῦ ὑσίου Λουκᾶ. Ὁ ἥγούμενος νεαρὸς μοναχὸς καὶ ὁ γραμ-
ματεὺς τῆς Μονῆς, ἦν κοσμικώτερος τοῦ προϊσταμένου αὐτοῦ, πα-
ρεκάθησαν εἰς τὴν τράπεζαν μεθ' ἡμῶν καὶ ὁ φιλόξενος ἥγούμενος
διέκοπτε ποὺ καίστου τὸ ἴδιαιτερον ἔσαντοῦ γεῖμια ἐκλέγων ἐκ τῆς
παρουψίδος τὸν νοστιμότατα τῶν τεμαχίων τοῦ ἀμνοῦ διὰ τοῦ ἔσα-
τοῦ πηρουνίου καὶ ἐμβάλλων αὐτὰν εἰς τὰ ἡμέτερα πινάκια. Εὖτε
χῶς ἀπίλλαξεν ἡμῖν; τῆς προσφορᾶς τῶν ὄφθαλμῶν τοῦ ζώου, οἵ-
τινες ἀποτελοῦνται λίχνευμα περιζήτητον μὲν ἐν τισι τῶν μονῶν.
Ἄλλῃ καταπλῆσσον τοὺς ἀγίθεις αὐτοῦ 'Αναγκαίως δ' ἔγεινε λόγος
καὶ περὶ τῆς πολιτικῆς. Γάλλος περιηγητὴς εἶχε γνώσει προσ-
φύτως καὶ εἴχεν ἀναγγείλει εἰς τοὺς μοναχούς, ὅτι ἡ 'Αγγλία συνε-
τιθάμετο ὑπὸ τῶν ἐν 'Αρμενίᾳ ταραχῶν. Ἐγὼ δὲ παρετήρησα
ὅτι οἱ Γάλλοι περιηγηταὶ ἦσαν, ὡς εἰκός, οἱ ἀξιοπιστότατοι τῶν
γινωσκόντων τὰ μυστήρια τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπουργείου τῶν ἔξωτερικῶν
Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ κυητικοῦ ζητήματος οἱ πατέρες ἦσαν
κατὰ γένος ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως. Δὲν πειράζουσι τὰ ἔξοδα, ἔλεγον
Ζήτω ἡ Ἐνωσις. Τοιοῦτος πόθος ἦτο τὰ μάλιστα φυσικός ἐν τῷ
Ὀσίφ Λουκᾶ ὅπας συνδέεται ἐνεκα τοῦ κτίστου αὐτοῦ πρὸς τὰς
ἀναμνήσεις τῆς ἀπακτήσεως τῆς Κρήτης. ¹⁾ δὲ γραμματεὺς ἔδιψα
νὰ μάθῃ νέα περὶ τῶν ἐν Ιρλανδίᾳ ἀνωμαλιῶν καὶ δώμλει μὲν ὑφος
προστατευτικὸν περὶ τοῦ ἥγειμόνος τοῦ Μαυροβουνίου Νικολάου.
Λιὰ βραχέων, ὁ Ὀσίος Λουκᾶς παρὰ τὴν ἀπομόνωσιν αὐτοῦ ἀνα-
γινώσκει ἀπλήστως τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας καὶ ἔχει τελείαν γνῶ-
σιν περὶ τοῦ τίνα προτίθενται οἱ Σουῆδοι καὶ τίνα οἱ Γάλλοι.
Καθ' αὐτὸς ἀλλως ἀπαντεῖς ἐν 'Ελλάδι, οἱ μοναὶ οἱ ἐπιδεικνύονται μέ-
γιστον ἐνδιαφέρον περὶ τῆς 'Αγγλίας, καὶ πιστεύουσιν, ὅτι εἰδικὴ
ἀποστολὴ τῶν 'Αγγλων εἶνε τὸ νὰ παράσχωσιν ἐνργετήματα εἰς
τὴν ἑλληνικὴν φυλὴν. Δὲν ὑπήρξαμεν ἡμεῖς οἱ δώσαντες τὰς 'Ιο-
νίους νήσους ως γαμήλιον δῶρον τοῦ βασιλέως Ἰωαννίου τῷ 1864:
Δὲν ὑπήρξαμεν ἡμεῖς οἱ ἀποκτήσαντες τὴν Θεσσαλίαν καὶ μέρος
τῆς 'Ηπείρου τῷ 1881 χάριν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου; Δὲν προ-
θυμούμεθα ἡμα τῇ διαρρυθμίσει τῶν κατὰ τὴν φιλοτάραχον νότιον
'Αφρικὴν νὰ παράσχωμεν καὶ ἄλλας δωρεὰς εἰς τὴν χώραν ἐκείνην,
ἥς χάριν ἀπέθανεν δὲ Βύρων ἐν Μεσολογγίῳ καὶ ὁ νεαρὸς Κλήμης
Χάροπος εἰς τὰ Πηγάδια; Τοιαῦται εἰσαι αἱ κρίσεις τῶν

ἀγγλοφίλων Ἑλλήνων, καὶ πολλοὶ. Ἐλληνες ἀγαπῶσι τὴν Ἀγγλίαν τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον δυσπιστοῦσι πρὸς τὴν Ἰ' ωσίαν καὶ ἀποστέραγουσι τὴν Γερμανίαν. Ἐν δὲ τῷ Ὅσιῳ Λουκᾶ ἔχουσιν ἴδιάζονται λόγον, ὅπως εἰνοῶσι τοὺς Ἀγγλους, ἐπειδὴ δύο τῶν μαθητῶν τῆς ἐν Ἀθήναις Βρεττανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς οἱ κ. κ. Schultz καὶ Barnsley ὑπῆρχαν οἱ συντάξαντες τὸ λαμπρὸν περὶ τῆς μονῆς ταύτης ἀρχιτεκτονικὸν ἔργον¹, ὅπερ τιμῇ δμοίως τὴν σχολὴν ἐκείνην τοὺς συγγραφεῖς καὶ τὸν ἐκδότην καὶ δύναται νά παροβληθῆ πρὸς τὴν Ἰαλλικὴν συγγραφὴν [τοῦ κ. Millet] περὶ τοῦ Λαφνίου.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΟΥ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΦΟΡΓΟΥ
ΔΙΕΥΘΥΝΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΖΗΣ
“Οσιος Λουκᾶς θὰ ήδυνατο ν” ἀποτελέσῃ ἴδεωδες θερινὸν διαμονοτήριον. Ἐκ τοῦ ὥραιον ἔξωστου τῆς αἰθούσης τῶν ξένων ἡ θέα ἔξινεῖται διὰ ὥραιας κοιλάδος μέχρι τῆς ὁρεινῆς στενοπορίας τῆς ἀγούσης καὶ Λεβάδειαν. Ὁ Παρνασσὸς κεῖται ἐν ἀποστάσει ὄλιγων ὥρων ἡμιονοδρομίας ὑπεριθεν ἡμῶν ὁ ὥραιος δρόμος “Ασπρα σπίτια ὁ ἔπεχων τὴν θέσιν τῆς ὀνομαστῆς ἐν τῇ ἀρχαιότητι Ἀντικύρας, ἀπέχει ὀλίγας ὥρας πρὸς τὰ νοτιοδυτικά. Ἡ βασίλισσα Ἀμαλία, ἡ μεγάλη ἐκείνη εὐεργέτις τῆς Ἑλλάδος εἰς ἵν εἶλος ἀπεδόθη ἡ προσήκουσα τιμή, ἐπεθύμει νὰ κατασκευάσῃ δόδον ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου εἰς τὴν μονήν. Σήμερον δὲ ὁ κ. Μπουφίδης. εἰς τῶν δραστηρίων βουλευτῶν τῆς Λεβαδείας, ἐνεργεῖ ὑπὲρ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ αὐτοῦ σχεδίου. Ἐδῶ, ἐν τῷ Ἅγιῳ Λουκᾷ, ἐγκλείεται ἡ βυζαντιακὴ Ἑλλάς, καθ' ἓντος ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς ἀπεκαλύφθη ἐν ταῖς μεγάλαις καὶ νῦν συντελεσθείσαις πλέον ἀνασκαφαῖς τῶν Δελφῶν καὶ καθ' ἓντος ἡ φραγκικὴ Ἑλλὰς διασώζεται ἐν τῷ πύργῳ Σανταμέρη τῶν Θηβῶν, ἐν τῇ νορμαννικῇ ἀψίδι τῆς Ἀνδραβίδας καὶ ἐν τῷ κάστρῳ τῆς Καρυταίνης. Ὅποι εἴπεται μόνον, ὅπως ἐταιρεία τις ἡ πλούσιός τις ἴδιωτης ἀνασώσῃ ἀπὸ τῶν ἐρειπίων τὴν δραίαν ἐκκλησίαν τοῦ ταπεινοῦ Στειριώτου ἐρημίτου.

1. [Robert Schultz and Sidney Barsley The monastery of Saint Luke of Stiris. in Phocis and the dependent monastery of saint Nicolas in the fields, near, Skripou, in Boeotia London 1901].